

เอกสารประกอบคำบรรยาย
กฎหมายลักษณะหนี้ (LLB0201) ภาคเรียน 1/2563

การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ และเพิกถอนการผ่อน

1. การใช้สิทธิสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

1.1 เจ้าหนี้ใช้สิทธิได้ในกรณีใด (มาตรา 232)

มาตรา 232 วรรคแรกบัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้ขัดขืน ไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้อง หรือเพิกเฉยเสียไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องเสียประโยชน์ไซ้ ท่านว่าเจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องนั้นในนามของตนเอง แทนลูกหนี้เพื่อป้องกันสิทธิของตนในมูลหนี้หนี้ก็ได้ เว้นแต่ในข้อที่เป็นการของลูกหนี้ส่วนตัวโดยแท้”

สิทธิของเจ้าหนี้จะเกิดได้เมื่อ

1) ลูกหนี้ไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้อง

(1) ลูกหนี้ขัดขืนหรือเพิกเฉย

การขัดขืน หมายถึงการที่ลูกหนี้ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าหนี้คนอื่น แต่ปฏิเสธไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องเมื่อเจ้าหนี้อำนาจ หรือลูกหนี้แสดงออกโดยชัดแจ้งว่าจะไม่ใช้สิทธิแม้เจ้าหนี้อำนาจจะร้องขอก็ตาม

การเพิกเฉย หมายถึงการละเลย ไม่เอาใจใส่ปล่อยให้คดีขาดอายุความ รวมถึงการใช้สิทธิเรียกร้องไม่จริงจัง ทิ้งฟ้อง หรือไม่อุทธรณ์ฎีกา

(2) สิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้จะใช้แทนได้

เจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องนั้นในนามของตนเอง แทนลูกหนี้เพื่อป้องกันสิทธิของตนในมูลหนี้หนี้ได้จะต้องเป็นสิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้สามารถกระทำแทนลูกหนี้ได้ ซึ่งกฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติว่าเป็นสิทธิอะไรบ้าง เพียงแต่บัญญัติว่าต้องไม่ใช่เป็นสิทธิส่วนตัวของลูกหนี้โดยแท้ แสดงว่านอกเหนือจากสิทธิส่วนตัวของลูกหนี้แล้ว เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องฯ ได้ทั้งหมด

สิทธิเฉพาะตัว คือสิทธิที่เป็นการส่วนตัวของลูกหนี้โดยแท้ บุคคลอื่น ไม่สามารถกระทำการแทนได้ เช่น สิทธิในครอบครัว (การเพิกถอนการสมรส การฟ้องหย่า) สิทธิการเมือง การฟ้องคดีอาญา เป็นต้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพชร ขวัญใจสกุล

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

2) เจ้าหนี้เสียประโยชน์

การที่ลูกหนี้ไม่ใช้เช็คขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้อง ต้องเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ แยกพิจารณาดังนี้

(1) กรณีหนี้ทั่วไป ถ้าลูกหนี้มีฐานะร่ำรวย แม้ลูกหนี้เช็คขึ้นหรือเพิกเฉยก็ไม่ทำเจ้าหนี้เสียประโยชน์ แต่หากลูกหนี้มีฐานะยากจน แล้วยังเช็คขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง อย่างนี้เป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์

(2) กรณีวัตถุแห่งหนี้เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง คือทรัพย์สินที่ต้องส่งมอบเป็นทรัพย์สินที่หมายนับชั้วดวงหรือเลือกไว้แล้ว อย่างนี้ไม่ต้องพิจารณาฐานะของลูกหนี้เลย หากลูกหนี้เช็คขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง กรณีเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ทั้งนั้น เช่นผู้ทำสัญญาจะขายที่ดิน ก่อนถึงกำหนดส่งมอบที่ดินผู้จะขายเอาที่ดินไปขายฝาก แล้วไม่ยอมไถถอนสัญญาขายฝาก กรณีเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ ผู้จะซื้อขายจะยอมใช้สิทธิไถถอนการขายฝากของผู้จะขายได้ (ฎีกาที่ 1065/2496)

1.2 ขอบเขตและวิธีการใช้สิทธิของเจ้าหนี้

1) เจ้าหนี้ใช้สิทธิในนามตนเองแทนลูกหนี้ (มาตรา 233)

โดยปกติ เจ้าหนี้ไม่มีอาจเรียกให้บุคคลภายนอกชำระหนี้ได้ เพราะไม่มีหนี้ต่อกัน ผู้ที่มีสิทธิโดยแท้จริงคือลูกหนี้ แต่ลูกหนี้เช็คขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิ เจ้าหนี้จึงใช้สิทธิแทน ถือได้ว่าเป็นการใช้สิทธิแทนลูกหนี้ โดยการเรียกร้องให้บุคคลภายนอกชำระหนี้เป็นผลของกฎหมาย ไม่ใช่การกระทำโดยสมัครใจของลูกหนี้การ

2) เจ้าหนี้ต้องเรียกลูกหนี้เข้ามาในคดี (มาตรา 234)

โดยหลักคำพิพากษาในคดีแพ่งไม่ผูกพันบุคคลภายนอก ตาม ป.วิ.พ.มาตรา 145 ดังนั้น การที่จะให้ผลของคำพิพากษาผูกพันลูกหนี้ซึ่งเป็นเจ้าของสิทธิในมูลหนี้ ก็ต้องเรียกให้ลูกหนี้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี ทั้งนี้เพื่อให้ลูกหนี้มีโอกาสต่อสู้หรือรักษาผลประโยชน์ของตนได้เต็มที่ จะได้ว่ากล่าวคดีให้เสร็จสิ้นเสียคราวเดียวกัน

คำว่า “ต้องขอหมายเรียกลูกหนี้มาในคดีด้วย” แสดงว่าต้องฟ้องเพื่อใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 232 เป็นคดีแรกก่อน แล้วจึงหมายเรียกลูกหนี้เข้ามาในคดี แต่การฟ้องลูกหนี้แต่แรกก็อยู่ในความหมายของมาตรา 234 แล้ว (ฎีกาที่ 291/2542)

3) เจ้าหนี้เรียกร้องได้เต็มจำนวน (มาตรา 235)

กรณีเป็นเรื่องที่เจ้าหนี้ฟ้องร้องคดีแทนลูกหนี้ และเพื่อนำเงินมาเข้ากองทรัพย์สินของลูกหนี้ ทั้งต้องขอหมายเรียกลูกหนี้เข้ามาในคดีด้วย ดังนั้นกฎหมายจึงให้เจ้าหนี้ฟ้องเต็มจำนวน แม้เจ้าหนี้จะมีหนี้น้อยกว่าก็ตาม ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ว่ากล่าวกันให้เสร็จสิ้นเสียคราวเดียวกัน

เหตุที่กฎหมายให้อำนาจฟ้องเพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ หากจำเลย(บุคคลภายนอกที่ถูกฟ้อง) ได้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้เต็มจำนวน ก็ไม่มีประโยชน์อะไรในการดำเนินคดีต่อไป จึงถือว่าคดีเสร็จสิ้นกันไป เพราะถึงอย่างไรก็ตาม มาตรา 235 วรรคสาม มิให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้มากไปกว่าจำนวนที่ค้างชำระแก่ตน

4) บุคคลภายนอกอาจยกข้อต่อสู้ที่มีต่อลูกหนี้ขึ้นต่อสู้ได้ (มาตรา 236)

บุคคลภายนอกที่ถูกฟ้องเป็นหนี้ต่อลูกหนี้ ไม่ใช่เป็นหนี้ต่อตัวเจ้าหนี้ที่ฟ้องคดีนี้ ดังนั้น บุคคลภายนอกมีข้อต่อสู้กับลูกหนี้อย่างไร ก็สามารถยกเป็นข้อต่อสู้เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากความรับผิดชอบได้ เช่น ลูกหนี้เป็นฝ่ายผิดนัดผิดสัญญา ก่อน หรือมีการชำระหนี้ หักกลบบทหนี้ ปลดหนี้ แปลงหนี้ใหม่ หรือ หนี้เคลื่อนกินกันแล้ว เป็นต้น

2. เพิกถอนการฉ้อฉล

1) กรณีที่จะเพิกถอนการฉ้อฉลได้

เพิกถอนการฉ้อฉลต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 4 ประการ

(1) ลูกหนี้ได้กระทำนิติกรรมอันมีวัตถุประสงค์เป็นสิทธิในทรัพย์สิน

การที่เจ้าหนี้จะขอให้เพิกถอนได้เฉพาะกรณีที่ลูกหนี้กระทำ “นิติกรรม” เท่านั้น และนิติกรรมนั้นต้องเป็นวัตถุประสงค์เป็นสิทธิในทรัพย์สินด้วย ส่วนมากมักจะเป็นนิติกรรมในทางจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน เช่น ซื้อขาย หรือให้ จำนอง เป็นต้น

หากเป็นนิติกรรมมิได้เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สิน เจ้าหนี้จะขอเพิกถอนหาได้ไม่ เช่น นิติกรรมที่เกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว หรือฐานะของบุคคล เช่น การสมรส การรับรองบุตร การรับบุตรบุญธรรม เป็นต้น

(2) เจ้าหนี้เสียเปรียบ

(ก) เจ้าหนี้ หมายถึงผู้ใด

เจ้าหนี้โดยปกติต้องมีหนี้หรือสิทธิเรียกร้องเกิดขึ้นด้วย เจ้าหนี้เป็นผู้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ ส่วนลูกหนี้เป็นผู้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้

ตัวอย่าง ผู้รับการให้โอนทรัพย์สินที่ได้รับไปยังบุคคลอื่น ก่อนที่จะถูกฟ้องเพิกถอนการให้ เพราะเหตุเศรษฐกิจ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ให้อยู่ในฐานะเจ้าหนี้และเสียเปรียบเพราะการโอน จึงฟ้องให้เพิกถอนการโอนได้ (ฎีกาที่ 2987/2535)

ผู้ให้เขาสัญญาว่าจะขายทรัพย์สินที่เขาในระหว่างสัญญาเช่าก็จะให้ผู้เช่ามีโอกาสซื้อก่อนครบสัญญาเช่าผู้เช่าอยู่ต่อ โดยไม่มีกำหนดเวลา ผู้ให้เช่าขายทรัพย์สินที่เขาไป ผู้เช่าจึงมาฟ้องเพิกถอนการขาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้เช่าไม่อยู่ในฐานะเจ้าหนี้ที่จะขอเพิกถอนการขายได้ (ฎีกาที่ 322/2526)

ร. ทำสัญญาจะขายที่ดินให้ จ. แต่ ร. นำที่ดินไปขายให้ ส. โดย ส.รับโอนโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนแล้ว ส. โอนที่ดินให้แก่ สอง และสองไปจำนองกับ สาม ต่อมา จ. นำคดีมาฟ้อง ส. สอง และสาม ให้เพิกถอนการโอนและการจำนองโดยเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตและรู้ว่าเป็นทางให้ จ. เสียเปรียบ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า จ. ไม่ได้เป็นเจ้าหนี้ จึงไม่อาจขอให้เพิกถอนการฉ้อฉลได้ (ฎีกาที่ 1546/2537)

(ข) เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบ

นิติกรรมที่ลูกหนี้ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ต้องเป็นนิติกรรมที่ทำให้ลูกหนี้เงินลงถึงขั้นที่ลูกหนี้มีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ หรือทำให้มีหนี้สินล้นพ้นตัวยิ่งขึ้น

เพิกถอนการถือผลมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะคุ้มครองทรัพย์สินของลูกหนี้มิให้ลูกหนี้เอาเปรียบเจ้าหนี้ เพราะฉะนั้นหากเป็นนิติกรรมที่กระทำไม่กระทบกระเทือนถึงฐานะหรือความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้

(ค) นิติกรรมที่ทำให้กองทรัพย์สินของลูกหนี้ลดลง

นิติกรรมที่ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ได้แก่นิติกรรมที่ลูกหนี้ได้กระทำให้กองทรัพย์สินของตนลดน้อยลง ไม่พอที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ส่วนมากเป็นการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ แต่หมายความรวมถึงการที่ลูกหนี้แกล้งเป็นหนี้ผู้อื่น โดยสมยอม และการขายทรัพย์สินในราคาต่ำกว่ามูลค่ากว่าความเป็นจริง ก็ยอมทำให้ทรัพย์สินของลูกหนี้ลดลงและยอมถือว่าเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ และการเลือกชำระหนี้เฉพาะเจ้าหนี้บางรายก็เช่นเดียวกัน

(ง) วัตถุแห่งหนี้เป็นการโอนทรัพย์สินทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

กรณีผู้จะขายตกลงทำสัญญาจะขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง แล้วโอนทรัพย์สินดังกล่าวให้แก่ผู้อื่น ดังนี้ เห็นว่าวัตถุแห่งหนี้เป็นการโอนทรัพย์สินเฉพาะสิ่งทรัพย์สินที่จะต้องโอนให้แก่กันมืออย่างเดียวกัน เมื่อนำทรัพย์สินไปขายให้กับผู้อื่นแล้ว กรณีจึงถือว่าเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ (ฎีกาที่ 1138/2507)

แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีอีกความเห็นหนึ่งว่า แม้จะโอนทรัพย์สินเฉพาะสิ่งให้แก่ผู้อื่นก็ไม่ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบแต่อย่างใด เพราะเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้อยู่แล้ว (ฎีกาที่ 874/2490)

(3) ลูกหนี้รู้ว่าเจ้าหนี้เสียเปรียบ

กรณีเพิกถอนการถือผลได้ จะต้องเป็นกรณีที่ลูกหนี้ต้องรู้ว่าเจ้าหนี้เสียเปรียบ แต่หากลูกหนี้กระทำนิติกรรมไปโดยไม่รู้ว่าเจ้าหนี้เสียเปรียบก็ไม่สามารถเพิกถอนนิติกรรมได้ เช่น ลูกหนี้ทำนิติกรรมโอนทรัพย์สินให้กับผู้อื่น โดยที่เข้าใจว่ายังมีทรัพย์สินพอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้อยู่ โดยไม่รู้อย่างแท้จริงว่าทรัพย์สินบางส่วนเพิ่งสูญหายไป

(4) ผู้ได้ลาภออกไม่สุจริต

ผู้ได้ลาภออก หมายถึงผู้ที่ได้รับทรัพย์สินหรือผลประโยชน์จากนิติกรรมของลูกหนี้โดยตรง การเพิกถอนการถือผลจะต้องเป็นนิติกรรมที่ลูกหนี้กระทำลงไปโดยมีค่าตอบแทน กล่าวคือผู้ได้ลาภออกทำนิติกรรมโดยเสียค่าตอบแทน แต่ไม่สุจริต คำว่า “ไม่สุจริต” หมายถึงรู้ว่านิติกรรมที่กระทำลงเป็นไปให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ซึ่งหากผู้ได้ลาภออกสุจริตก็จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เช่น ป.พ.พ.มาตรา 1299, 1300, 1303, 1329, 1330, 1332

แต่หากนิติกรรมที่กระทำลงไปโดยไม่มีค่าตอบแทน คือให้โดยเสน่หา เพียงแต่ลูกหนี้ฝ่ายเดียวรู้ว่านิติกรรมที่กระทำเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ก็ขอให้เพิกถอนนิติกรรมได้

2) วิธีเพิกถอนการฉ้อฉล

(1) โดยการฟ้องคดีโดยตรง (มาตรา 237)

มาตรา 237 บัญญัติว่า “เจ้าหนี้ชอบที่จะร้องขอให้ศาลเพิกถอน.....” แสดงว่าการเพิกถอนต้องฟ้องร้องต่อศาลให้เพิกถอนนิติกรรม จะบอกล้างนิติกรรมอย่างกลฉ้อฉลไม่ได้

กรณีหากมีผู้ลาถงอกหรือบุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับก็ต้องฟ้องหรือหมายเรียกเข้ามาในคดีด้วย เพราะหากไม่ฟ้องเข้ามาในคดีคำพิพากษาของศาลจะไม่ผูกพันบุคคลภายนอก ฉะนั้นศาลจะพิพากษาให้เพิกถอนไม่ได้

(2) อายุความฟ้องคดี (มาตรา 240)

การเพิกถอนการฉ้อฉลต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่เวลาที่เจ้าหนี้ได้รู้เหตุอันเป็นมูลให้เพิกถอน แสดงว่าหากเจ้าหนี้ไม่รู้ถึงเหตุดังกล่าว อายุความก็ยัง不起เริ่มนับ แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องฟ้องภายในอายุความ 10 ปีนับแต่วันทำนิติกรรม

3) ผลของการเพิกถอนการฉ้อฉล

(1) ไม่กระทบกระเทือนบุคคลภายนอกผู้สุจริต (มาตรา 238)

บุคคลภายนอก หมายถึงผู้ที่ได้ทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ของลูกหนี้ต่อจากผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้(ผู้ได้ลาถงอก)นั่นเอง (ฎีกาที่ 3180/2540)

มาตรา 238 คู่คุ้มครองบุคคลภายนอกแต่ต้องได้มาโดยมีค่าตอบแทนและได้มาโดยสุจริตด้วย เพราะความวรรคสองมิใช่บังคับกรณีสิทธิได้มาโดยเสน่หา

ตัวอย่าง ก. เป็นเจ้าหนี้ ข. ข.โอนทรัพย์สินของตนให้ ค. ต่อมา ค. โอนทรัพย์สินดังกล่าวต่อให้ ง. ดังนี้ ค. เป็น “ผู้ได้ลาถงอก” ส่วน ง. เป็น “บุคคลภายนอก” มาตรา 238 ให้ความคุ้มครอง ง. แต่ก็ต้องพิจารณาว่า ง. ได้ทรัพย์สินมาโดยมีค่าตอบแทนหรือไม่ สุจริตหรือไม่ หากมีค่าตอบแทนและสุจริตได้รับความคุ้มครอง แต่หากได้มาโดยเสน่หาคือไม่มีค่าตอบแทนแม้ได้มาโดยสุจริต ก็ไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 238

(2) เจ้าหนี้ทุกคนได้รับประโยชน์ (มาตรา 239)

เมื่อศาลเพิกถอนแล้วทรัพย์สินหรือผลประโยชน์กลับมากอยู่ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ และผลของการเพิกถอนย่อมเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้หมดทุกคน ดังนั้น เจ้าหนี้ทุกคนสามารถฟ้องให้ศาลเพิกถอนการฉ้อฉลนิติกรรมได้

4) การฉ้อฉลกับกลฉ้อฉล

การฉ้อฉล คือ ทำนิติกรรมเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียเปรียบตามมาตรา 237

กลฉ้อฉล คือ กรณีที่ผู้ทำนิติกรรมแสดงเจตนาโดยฉ้อฉลหลวงตามมาตรา 160

ข้อแตกต่างระหว่างการฉ้อฉลกับกลฉ้อฉล

- (1) กลฉ้อฉลเป็นเรื่องทำการไม่สุจริตหรือหลอกลวงให้ทำนิติกรรมตอนก่อนนี้ แต่การฉ้อฉลเป็นเรื่องไม่สุจริตตอนหลังชำระหนี้
- (2) กลฉ้อฉลเป็นการหลอกลวงให้อีกฝ่ายหนึ่งสำคัญผิด ส่วนการฉ้อฉลไม่มีการหลอกลวงแต่เป็นการเอาเปรียบเจ้าหนี้
- (3) กลฉ้อฉลเป็นเรื่องเฉพาะคู่กรณีที่ทำนิติกรรมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับบุคคลที่สาม ส่วนการฉ้อฉลเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคลที่สามไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะลูกหนี้เจ้าหนี้
- (4) กลฉ้อฉลผลนิติกรรมเป็นโมฆียะบอกล้างนิติกรรมได้ไม่จำเป็นต้องฟ้องคดี ส่วนการฉ้อฉลต้องฟ้องเพิกถอนนิติกรรมเท่านั้น